

L' EXCURSIONISTA

BOLLETÍ MENSUAL

DE LA

ASSOCIACIO CATALANISTA D'EXCURSIONS CIENTIFICAS

FUNDADA EN 26 DE NOVEMBRE DE 1876

ANY XI.

BARCELONA 30 DE JUNY DE 1888

NÚM. 116.

CONDICIONS DE LA PUBLICACIÓ

GRATIS PERA'LS ASSOCIATS.—Perá'ls no socis, 1'50 pessetas al any.—Número sol, 25 cénts. Se suscriu en lo LOCAL DE LA ASSOCIACIÓ, PARADÍS, 10, SEGON, ahont deuen dirigitse totas las comunicacions, y en la llibreria de Verdaguer.

CONFERENCIAS

SIBRE

LOS ELEMENTS DEL ART GÓTICH.

I.

En los dias 24 de Mars y 8 del present Juny, lo soci D. Eduart Támara doná duas conferencias sobre lo tema esmental, deslinçant, en la primera, los principis ó elements constructius; y en la segona, los decoratius, del referit art ó estil.

Comensá, lo conferenciant, exposant los escassos resultats obtinguts en nostres dias pera fer reviure de nou y ab veritable propietat, dit estil; fent de passada, també, breus consideracions sobre 'l fet, avuy generalment extés, de que 's recordan ab facilitat los detalls que ofereix l' art gótic, mentres que s' oblidan ó 's desconeixen sos elements mes essencials. Apoyá abduas proposicions ab pensaments de diferents autors, esplayant més lo concepte emitit per Hoffstadt.

Esbrina, després, las relacions del art gótic ú ojival ab los arts clássich y 'l romanich; y ab gran copia de rahons, demostrá sa independència dels uns y del altre, així com son creiximent, segons novas lleys, en la planta y proporció de sas construccions.

La ojiva, qual pàtria es difícil determinar ab precisió, essent no obstant, més prehuada y conreada ab major constancia al orient; derivada del crehuament de dos archs de cercle, essent la basa del estil á que doná nom y apartantse del mitj punt dels arts romá y romanich y exigint novas proporcions en tot lo construit; vá transformarse desde la petita proporció, á la mes alta ó allansetada, y després á la conopiál ó de dos centres, constituhint las tres épocas ben determinadas del nou estil; y ab tals proporcions, cambiá, també, la dels membres constructius, així com sa decoració; creantse los magnífichs exemplars del art primitiu, del allansetat y del flamejant.

Feu notar, lo conferenciant, la lley de las proporcions en l' art gótic, dominant en lo meteix las verticals, y observá, que en los edificis religiosos, la basa de la planta era l' ábside, d' ahont derivavan totas las demás parts de la construcció. Los murs, manifestá quan diversa importancia tenian en l' art romanich, puix de sa solidesa provenia que fos ferma tota la obra, essent ells sols, lo estrep de las pesadas voltas; y en l' art ojival, demostrá que no en la grossaría dels murs descansava la solidesa de lo edificat, sinó que, en la bona disposició y en lo ordenat número dels contraforts descansava la permanencia de la obra; essent son secret ó lley especial, lo contrarest de las forsas, tan respecte al aplom de las parets, sovint molt sutils y per moltas parts taladradas, com pera resistir la empenta de las voltas.

Construidas, aquestas, per aresta y de forma més ó menys peraltada, segons son temps, per medi dels archs torals y formers tenian ben deslindada sa situació, y rebian dels archs aristons, lo tall que convergia envers la clau, quals dimensions anaren també creixent ab los avensos del repetit estil.

Las columnas, afegí, foren la natural cayguda d' aquestas voltas, tant pera la formació de las naus, com pera la distribució dels murs; senyalant en ellas, la diversa importancia y proporcions d' aytal suport, prou diferents dels estils classich y romanich. Precisá la diversa y escassa importancia del capitell y la varietat de formas á que donaren lloch los esbeltíssims pilars ojivals; en general, selecte aplech de columnetas de diversas midas, ó de columnas ab pilars, combinats ab gran perfecció.

Així com se transformaren los capitells, demostrá, també, com cambiaren las formas y proporcions de las basas dels referits pilars, cenyint per lo comú una basa poligonal á la forma completament cilíndrica de la columna.

Donat l' ofici casi tant sols decoratiu d' aquesta en los murs, manifestá la oportunitat de la invenció de la columna truncada, de la que se 'n vehuen molts exemplars dintre y fora de Catalunya, donant lloch, aquesta forma, á la construcció de las mén-

sulas, de contorns purament geomètrichs, ó hermosejadas ab motius d' imageria, vegetació ó bestiari.

Los finestrals de variadas midas, ab las rosas ó rosons, també de diferent grandaria, segons lo lloch ahont deguessen obrirse, manifestá que obtenian gran interés dintre del estil gòtich; puix establert ja que no era capital la importancia dels murs, la guanyaren los finestrals omplint los vanos ó intercolumnis. Notá *lo gran reals de sa forma molt allargada en los primers, y la hermosura de la perfecta forma circular dels ultims, donant lloch abduas combinacions á la variada ornamentació de que foren objecte.*

Parlá, desseguida, de la situació y nombre de las portaladas en los edificis gòtichs, aquilatant sa fesomia particular y l'espai, generalment no petit, que prenían dels paraments generals; concedint, també, que fou lo comú, que las torras ó campanars s' allessen en los edificis religiosos en los anguls de la fatxada principal y sols, per excepció, en los crehuers ó absides, oferintse llavors en los mes dels cassos, com torras exemptas, aixó es, arrencant desde lo sol y essent sa forma mes generalisada, la poligonal, sisavada ó vuitavada.

Los cimboris, també de forma poligonal, s' alsaren comunement en los crehuers, y sa cuberta més ó menys complicada donava lloch, com la de las torras, á las agullas ó fletxas, especial ornament y signe característich de las construccions ojivals.

L' arch escarsá fou també una nova modificació de varias parts de las construccions gòticas; y no menys las modificaren sobre las ojivas dels portals y de las finestras, los frontons ó xambrans, quals proporcions variaren en las tres épocas ja senyaladas de dit estil; y de las primeras rectas originarias del triangul, passaren á las curvas ó conopials que portaren á dits xambrans lo nom genèrich de conopis.

Los vidres pintats, essencial gala del art gòtich, manifestá, també, com se modificaren y milloraren al compás de las indústrias que 'ls fabricavan, dibuixavan y pintavan; y de pás feu algunas consideracions respecte als tipos de la lletra gòtica aplicada com á decoració y algunas vegadas com á part constructiva dels edificis.

Las voltas per aresta, divididas primitivament per los aristons, sols per reunir-se en una sola clau, foren en lo tercer período subdivididas fins á presentar cinch ó mes claus menors entorn de la major, y las meteixas claus anaren cada dia complicant sas esculpturas; y apartantse casi bé de llur objecte, se presentaren completament bugidas per dibuixos flamejants d' elegancia particular.

Aixó establert y feta una rápida pintura de la planta general dels edificis civils y religiosos, dintre del estil gòtich, doná lo

conferenciant per acabada sa tasca respecte als elements constructius del estil ojival.

II

En la segona conferencia, comensá resumint las principals ideas desenrotlladas en la anterior, entrant de plé en son assumpto, que era, la ornamentació en dit estil gòtich.

Sobre aixó feu notar especialment, que las mes simples formas geométricas, foren adoptadas ab preferencia, pera fer ressortir ab majors ventatjas las bellesas de la construcció en general. Mes destacats los motius d' ornamentació, que no en l' art romanich, en molts cassos se presentaren en forma bugida, y no com en aquell, unicament ressaltada.

Establí que com element principal decoratiu, utilisá l' art gòtich la vegetació; no á la manera del art clássich, sobreposantla y carregant ab ella la construcció, sinó formant una part integrant dels perfils y manera d' esser de la meteixa. Aquesta decoració prengué lo nom de fronda y d' aquí la renfrondat ó frondada.

Feu observar en los pinacles gòtichs, sas tres épocas; ó sia, primera, en la que sols apareix sa finalitat piramidal sobre la construcció; segona, en la que la pirámide surt en sech, de un cos cilíndrich y sas arestas son escassament frondadas; y tercera, aquella en que las formas angulars dels prismas que coronan, armonisan ab las prolongadas arestas de la pirámide, trobantse totas ditas parts profusament frondadas.

Estudiá las grans portaladas dels edificis gòtichs y en especial las dels religiosos, fent notar la sistemática disposició de las columnetas y baquetons, l' excelent aspecte dels vanos ó arquivoltas, las representacions del dintell y del timpan, algunas vegadas bugit, convertintse en calada vidriera; las agullas laterals mes ó menys complicadas, y per últim son coronament que solía esser una bonica orla de fullatge, ab son ull ó floró que destacava en lo centre. Notá que sovint, també, soplujava la arquivolta un frontó ó xambrá perfilat ab lo dit fullatge, mes respecte á sas dimensions, establí que foren en sos primers días molt reduhidas, senyalant son creiximent sa coneguda decadencia.

Las petites portas dels edificis gòtichs, també ostentaren una decoració profusa en miniatutura; mes en general, sols se presentavan adornadas per una pestanya ó esculpturat conopi.

La decoració ordinaria dels capitells gòtichs, fou la de fullatge ó frondada, presentada ab una ó duas séries; y algunas vegadas, en los claustres, los capitells baixos, que podian esser facilment examinats, apareixian decorats ab imatgeria, fentse llavors ab la major

llibertat, de manera que l'assumpte se desenrotllava ingeniosament sobre dues ó mes columnetas.

Los triforis, segons pot citarse com exemple magistral lo de Burgos, tenian sa arcuació ó llum tancada comunment per una cortina de columnetas, base de prehuats y variadíssims calats; y lo meteix s'observava en las galerías de las cúpulas que oferian així gran aspecte de riquesa.

La finestrada era la principal decoració de las construccions gòticas; y sa proporció allargada, donant per lo menys á sa alsaria tres vegadas la amplaria fins al comens de la ojiva, fou un element de bellesa que còmpletavan las columnetas que compartian sa llum y los calats, ara formats per cercles quadrilobats, ara per trapecis triangulars trilobats, y últimament, per las moltíssimas combinacions curvilíneas, adoptadas per l'estil flamejant.

Son dignes d'especial esment, moltes finestras d'edificis públics, civils ó merament particulars, en las que, prescindintse de la terminació ojival, las duas ó tres columnetas que las parteixen, ab típics capitells quadrangulars, acaban ab un trilobat d'igual alsaria, conjunt que ofereix particular bellesa.

Los rosos, foren particular camp ahont se desenrotllá l'ingeni dels artistes gòtics, per medi de sas variadíssimas combinacions de líneas rectas ó curvas; y á doll vessá sa fantasia, desenrotllat l'estil flamejant, com entre nosaltres, pot veures en lo rosó de la imafrent de Santa Maria de la Mar y á Fransa, en lo de la catedral de Reims.

Las vidrieras de colors completaren lo grandió efecte dels finestrals y rosos gòtics, debent esmentarse que son simbolisme especial consistí en recordar la gloria dels Sants ó los misteris de la Religió; per lo que la imatgeria fou part integrant de las meteixas, y quant d'ella s'ha prescindit se las ha desnaturalizadas.

Novament s'ocupà lo conferenciant dels contraforts, archs-botants ó archs botarells, y á sa pesantor y rudesia primitiva, observá com havia succehit sa lleugeresa, sa prolongació, sa perforació per medi d'archs de descarrega ab doble y triple distribució, augmentant cada dia los variats temas de la exornació de son conjunt y de sas distribucions y parts accessorias.

En los meteixos contraforts ressurtian generalment las gárgolas ó canalons, las que, rudas primariament oferint tot lo mes una testa d'imaginaria ó bestiari, se desenrotllaren després fins á presentar una verdadera escena, essent d'ellas singular exemple las de la casa de la Diputació General de Catalunya. Casi sempre foren assumptos propis de la caricatura, y com asseguran Champfleuri y altres, simbolisaren generalment los vicis que surtian fora dels edificis civils y religiosos.

Las ménsulas y permodols, quan no tenian imatges de Sants, oferian per lo comú assumptos semblants als de las gárgolas.

Deixada per las torras la forma quadrangular románica pera pendre la poligonal; sa decoració, com n' es una bella mostra la de la antiga Seu de Lleyda, consistí en la hermosura de llurs fines-trals tant los de gran mida com los de llum ó sola aspitllera; en los prehuats motius de sas caladas galerías y en las bonas proporcions de sas agullas terminals, unas plenas, altrás bugidas, com ne son exemple, las de Sant Feliu de Girona, de Burgos, de Sant Esteve de Viena y moltíssimas altrás.

En los sepulcres, especialment en los de reys, bisbes y altres dignataris eclesiástichs ó civils, desplegá l' art gòtich una profusió de recursos també exclusivament seva; bastant referi que la decoració de la urna ab figuras de dól sota d' arcuacions ó finíssims daus, la soperba figura jahent del difunt pomposament vestit soplujat algunas vegadas per altre riquíssim dau y sovint aquest tot encabut dintre un gran ninxo enriquit ab pinturas ó esculpturas, era lo comú en lo repetit art. La determinació de sas variants fora prolixa, si tinguéssen de determinarse desde lo petit ossari als mes esplendits enterraments de la etat mitjana, si bé, sempre apareix l' urna de duas vessants.

Los claustres gòtichs, separantse de la pesantor y misticisme que generalment distingía als romanichs, foren una nova manifestació d' aquest privilegiat estil, que los presentá com á lloch de esbargiment y de més propera esperansa d' aquella gloria somniada en lo temple y demanada al peu de sos altars. Altas sas ojivas, cobertas per complicats calats y divididas per subtils columnetas, encara que en sos murs oferissen altars alternats ab la porta del Capítol, y ab ricas tombas ú ossaris, y en son pis multiplicadas llosas funerarias, estavan omplenats de sol, y l' aspecte rioler de sos patis, portava la mirada envers lo cel que orejava sos llorers y sas palmeras.

Los cementiris seguiren, mentres fou conreat l' art gòtich, formant part dels temples ara en tot son entorn, ó sols, davant la imafrent dels meteixos; més s' embelliren los enterraments ab la decoració de las llosas y era frequent l' us de las urnas ab imatgeria; no faltant en molts d' ells la columneta que, á manera d' obelisch, rematava ab un xapitell que tenia una imatge santa y una llantia, místicament anomenada la llanterna dels morts.

Los baptisteris sovint separats del temple, foren exornats ab gran primor, apareixent una filigrana, com los de Písa y Florencia; y en los porxos d' algunas iglesias, que comprenían tota sa fatxada, ó sols sa porta principal, fou fastuosíssima la decoració, segons pot veures, en lo de Sant Llorens de Nuremberg y en lo de Santiago, per antonomasia, anomenat de la Gloria.

Influí l' estil gòtic, dominant en las obras de pedra, en totas las demás coetànneas manifestacions artístiques d' una manera tal, que no conseguiren anteriors estils; en las cadiradas dels chors, *faristols* y llibres de reso, fou vista en sa forma general y en sa ornamentació, aquesta influencia d' una manera senyalada.

En las obras d' orfebreria, com son las custodias, ostensoris, reliquiaries, ceptres ó bordons de chor y altres, aquesta influencia aparegué ab un segell de unitat extraordinari; y no menys se significá en las mitras y ornaments sacerdotals, així com en alguns trajos civils que després no han lograt imitació.

¿Qué pot dirse de las tronas, baldaquins, retauls, salas de Cort, sitials, escons, escambells etc?; fora precisa una disertació especial pera especificarho, ab seguretat, emperó, de justificar la poderosa influencia del estil dominant en lo perfil y decoració de tals objectes.

La Heráldica, prehuat simbolisme general, llavors en gran predicament, contribuí, també, ab sos escuts, elms y altres atributs á la major y especial bellesa que ofereixen las obras del estil gòtic.

Las casas payrals, participaren en gran manera de son alé grandió y expansiu. Sas cambras, per regla general, espayosas, se llumenavan per los grans finestrals de sas fatxadas, y s' enriqueixian ab sos bellissims enteixinats, elegant mobiliari y ample campana de la llar ahont s' aplegava la família; son pati central ab sa escala descoberta, sa porxada sovint ab columnas y sas torras á la vegada motiu de major esbargiment y de vigilancia, tot formava un aplech bellíssim, brodat en diferents indrets ab los bugits ó magnífichs relleus de la ojiva y sas derivadas formas.

Las creus de terme, per últim, fitas parlants de cada població ab sas convehinas, reberen també una exhuberant ornamentació gòtica, enriquida sens carregament ab son frondatge y copiosa imatgeria; y á sa vista podia dirse al atravessar paissos y mes paissos, que fins á ellas, y desde ellas, se desplegava un art original, esplendorós y sobirá que imprimia en tot, son carácter y modificacions casi infinitas.

Així calificá especialment lo conferenciant al art gòtic, que considerá com arribat á tot son desenrotllo y esplendor, al comensar lo sigle xvi. Preconisá sas qualitats fillas de reglas seguras é inquebrantables, y no capritxosas com alguns digueren; y establint que avuy al intentarse sa renaixensa, sols podia referse lo que ell ensenyá y no pretendres millorarho, doná fi á son parlament, que fou en abduas conferencias, molt aplaudit per la copia de sas noves y de sas consideracions.

NOVAS

Ha passat á mellor vida D. Domingo Martí y Cantó, advocat d' aquest Colegi y distingit individu que fou de la ASSOCIACIÓ (q. e. p. d.) Lo senyor Martí y Cantó havia desempenyat ab reconegut zel y altas dots d' inteligencia, diferents cárrechs en la administració de Justicia, fentse, ademés, molt apreciable per la bondat de son caràcter y per sa fe en aquella creensa que tant enaltí á las generacions passadas. Las festas tradicionals de la terra atreyan sempre á son cor verament calalá; per aixó, no solía faltar may als actes literaris ó populars en que 's recordava algun fet del avior, ó 's commemorava alguna gesta de la pátria. Fou, també, un concurrent assíduo á las nostras vetlladas solemnes, y especialment á la de Sant Jordi; y donava bó de veure á nestre compatrici ab aquélla autoritat dels anys y de la experiència, arribar primer que ningú al local, y pendrer tot seguit preferent lloch pera mellor coneixer y estimar los conceptes poétichs que devían emitirse en llohansa de la diada, que 'l difunt consoci 'n deya: *nostra festa major*. Son cor semblava rejuvenirseli al escalf del sentiment catalanista, y solia despedirse de la jovenalla ab la frase: *fins al any vinent, si Deu ho vol*. Ja no podrá dirla novament, es cert; més, en cambi, desde aquella pátria que entreveya sa fe ardenta podrá pregar mellor que abans, pera 'ls bons catalans que, entre dificultats y perills, lluytan pera assegurar á Catalunya un pervindre que sia digne coronament de son gloriós passat.

Publicacions darrerament rebudas:

El Monte-pío, d' aquesta ciutat; *Boletín de la Juventud Católica*, de Tortosa; *El Eco del Pallás*, de Tremp; *El Hispalense*, de Sevilla; *L' Indépendant littéraire*, de París; y *O Comercio Portuguez*, de Porto.

MEMORIAS

DE LA ASSOCIACIÓ CATALANISTA D' EXCURSIONS CIENTÍFICAS

S' ha publicat lo VOLÚM VIII corresponent al any 1884. que comprén en xvi-571 planas, 22 travalls referents á excursions.

L' ilustren 26 grabats trets dels croquis que posseheix la ASSOCIACIÓ y va acompanyat d' un completíssim índex analítich que facilita extraordinariament la consulta del llibre.

Se ven, pera 'ls socis, al preu de 7'50 pessetas, en lo local de la ASSOCIACIÓ, y pera 'l públich al de 10 pessetas, en las principals llibrerías de Barcelona.

Imprempta de «La Renaixensa,» Xuclá, 13, baixos.